IL-KONGURA TA' L-ILSIERA

Naf żgur li intom ilkoll smajtu bl-isem tal-Grammastru Mano[illegible] P[illegible]nto; iżda mhux kulħadd jaf x'ġara matul il-maġistratura tiegħu ta' 32 sena (17[illegible]), li [illegible]ha mexxa l-Gżejjer Maltin.

Illum fi ħsiebni nirrakkontalkom biss dwar il-konġura li ilsira torok għamlu fi żmienu biex jieħdu r-riedni ta' Malta f'idejhom: konġura li xi wħud mill-istoriċi ta' Malta jirrakkontaw fil-qosor u oħrajn fit-tul.

Minn Mons. Prof. A. Bonnici

Għandkom tkunu tafu li f'dak iż-żmien l-għadd ta' l-ilsira misilmin fi Gżiritna kien kbir ġmielu — xi 9,300: ilsira fil-Palazz tal-Grammastru, ilsira fil-Bereġ tal-Kavallieri, ilsira ma' l-għonja Maltin u ilsira li jaqdfu fuq ix-xwieni ta' l-Ordni. Biżżejjed tgħid li fil-Palazz tal-Grammastru biss kien hemm mal-100 ilsir, iservu bħala koki, kamrieri, qaddejja, ġenniena u għassiesa. Il-ħażin kien li d-dixxiplina magħhom kienet illaxkat wisq: kienu jiġru 'l hemm u 'l hawn, jiltaqgħu flimkien fejn u meta jridu, ukoll meta kienet tinżel ix-xemx.

JINQABAD IL-BAXA TA' RODI

Mela ġara li, għall-bidu tas-sena 1748, ix-xini ewlenija ta' Rodi, imsejħa "Lupa" kienet qed tbaħħar fil-Mediterran. L-ilsiera nsara li kienu abbord irnexxielhom joqtlu l-għassiesa, jqumu kontra s-sidien tagħhom, jagħmluhom priġunieri u jieħdu taħt idejhom ix-xini u jidħlu biha hawn Malta. Fost il-priġunieri kien hemm Mustafa, il-Baxà ta' Rodi, raġel ta' 40 sena, spirituż, sabieħ u għaref, jitkellem tajjeb il-franċiż.

Il-Qorti ta' Franza, li dak iż-żmien kienet ħabiba mas-Sultan Tork Mahmud I, insistiet mal-Ordni biex dan Mustafà ma jiġix trattat bħala Isir. L-Ordni, li kellu xi ftit tad-dipendenza mir-Re Lwiġi XV, ċeda għat-talba tiegħu u ta lil Mustafà ġieħ u privileġġi xierqa għall-istat tiegħu. Fost l-oħrajn ħallih igħix f'dar il-Furjana, imsejħa "Casino Napoletane", imdawwar b'ħafna servi u ħbieb misilmin, fosthom il-Kajid, il-Papas Ibrahim u l-ilsir Imseleti (il-kamrier maħbub tal-Grammastru Pinto).

Ingrat, dak il-Baxà beda jara kif jista' jittradixxi lill-Ordni u lill-Maltin, u beda jsawwar pjan biex, kif għidna, jaħtaf Malta minn taħt idejn l-Ordni u jagħtiha f'idejn is-Sultan Tork, bis-saħħa ta' kolp ta' stat il kellu jitwettaq nhar id-29 ta' Gunju 1749, festa ta' S. Pietru-Pawl. Dakinhar, minħabba l-festa tal-Imnarja, il-Kavallieri u l-Maltin kienu jkunu aljenati jiddevertu fir-Rabat u l-Buskett u t-trieqat tal-Belt kienu jkunu baħħ.

Il-pjan kellu jibda jitwettaq fis-sagħtejn ta' wara nofsinhar. L-ilsir Imseliti, li kien il-kamrier tal-Grammastru u għal qalbu ħafna, kellu joqtol lil dan waqt li jkun mistrieħ f'kamartu; l-Iswed Gampatist kellu jaqtagħlu rasu u joħroġha fil-gallarija tal-Palazz bħala sinjal; is-saġittier Xjaba kellu jitfa' qasrija minn ġewwa l-bitħa biex l-ilsira l-oħra jaħbtu f'daqqa għall-Kavalieri ta' ġo l-Palazz; il-ħaddied Halil kellu jisfronda l-portun tal-Armerija biex l-ilsira jarmaw ruħhom u jmorru j'illiberaw ilsiera oħra u jiġru lejn Sant'Iermu, fejn is-suldat Anton de Vighier kellu jiftħilhom il-portun ħa jidħlu dritt. Sadattant il-Baxà Mustafà kellu jieħu f'idejh il-kmand tal-ilsira u b'kanunata jgħarraf lill-ilsiera tal-Kottonera biex iqumu huma wkoll. Flotta torka kellha tasal Malta fiż-żmien biex tgħinu.

IL-BNIEDEM JIPPROPONI

Il-ħsieb tal-kumplott kien li jiġu maqtula l-Kavallieri kollha, issir ħerba mill-qassisin u s-sorijiet fil-kunventi u jintbagħtu l-isbaħ xebbiet Maltin lill-Gransinjur Mahmud f'Kostantinopli u lill-Kbarat oħra torok.

Kollox kien imħejji sew u bir-reqqa; iżda l-qawl jgħid: "Il-bniedem jipproponi u Alla jiddisponi". U hekk ġara. Fis-6 ta' Gunju qamet ġlieda fil-ħanut tal-kafe' ta' wieħed Lhudi kkonvertit, jismu Gużeppi Cohen, fi Triq il-Funtana, illum Triq Kristofru, ħdejn il-ħabs tal-ilsira — "bagno degli schiavi". Dan il-ħabs iġġarraf fl-aħħar gwerra u llum hemm minfloku l-bini tal-Gvern.

Skond Laferla l-ġlieda li semmejna nqalgħet bejn żewġ ilsira: wieħed minnhom hedded lill-ieħor li joqtlu u dan mar gżah bissehem li kien qed jieħu fil-konġura. Castagna, fl-Istorja tiegħu, kiteb li s-suldat de Vighier, il-Papas Ibrahim u l-Iswed Gampatist marru f'dak il-kafe' ta' Cohen u ppruvaw għall-aħħar darba jiġbdu magħhom fil-komplott lil suldat ieħor jismu Gakbu Cassar, impjegat fil-Palazz tal-Grammastru. Billi Cassar ma riedx jindaħal, l-Iswed telgħalu u tah daqqa ta' ħarta. Kienet daqqa ta' ħarta li tajret il-komplott kollu mar-riħ!

Castagna jissokta jirrakkonta ċerti dettalji oħra, li ma nistax naħlef għall-verità tagħhom, u jgħid li Cohen sar jaf bil-komplott minn Cassar u ftehmu li jmorru t-tnejn jikxfu lill-Iswed u l-komplott kollu

(Ikompli fil-paġna 4)

Il-Kongura ta' l-Ilsiera

(Ikompli mill-paġna 3)

lill-Grammastru fl-10 ta' bil-lejl. Cohen wasal qabel Cassar u daħal ikellem waħdu lill-Grammastru, u fost ħwejjeġ oħra qallu li fuq iċ-ċelu tas-sodda tiegħu kien hemm moħbija l-bandiera torka, li kellha titla fuq il-Palazz wara li joqtluh. Din il-ħaġa kienet semgħet biha mart Cohen. Wara tfittxija instabet il-bandiera u sikkina magħha. Dan saħħaħ dak li mar igħid Cohen.

ARRESTI U TORTURI

L-għada filgħodu ġew arrestati tliet misilmin fosthom l-Iswed Gampatist. Sottopost għal torturi ħorox, dan kixef lil sħabu l-oħra u saħanistra lill-Baxà Mustafà, li ħalef fuq il-Qoran li ma kellux x'jaqsam mal-komplott.

B'dana kollu l-Maltin riedu jagħmlu għalih fid-dar tiegħu tal-Furjana. Il-Balliju Franċiż Bocage qabeż għalih u l-Grammastru ordna li Mustafà jittieħed ġo Sant'Iermu matul il-lejl. Igħid il-kittieb Acciard li "l-kaless li ġarru ġera tant illi r-roti aktar daru fl-ajru milli mxew fl-art". Il-poplu mgħaddab, ġarraf il-moskea torka u weħlu ma' rasu saħansitra il-povri klieb li kienu jissejħu bl-isem ta' "Paxà"!

Taħt it-torturi, l-ilsira maqbudin issuktaw isemmu lsira oħra imdaħħlin fil-konġura, tant li l-għadd tal-arrestati laħaq it-38, skond oħrajn il-125. Dawn ġew ikkundannati u ħallsu bl-ikrah id-delitt tagħhom.

Saru b'kollox 7 eżekuzzjonijiet: bdew fl-10 ta' Lulju b'żewġ derwixa (patrijiet mawmettani) u spiċċaw fis-16 ta' Settembru 1749. Dawn saru f'postijiet pubbliċi u wħud minnhom quddiem id-dar ta' Mustafà.

It-torturi li għaddew minnhom il-ħatjin kienu bil-wisq kiefra, u li ma kienx wieħed iġib quddiem għajnejh iż-żmenijiet ħorox li għaw fihom u l-kruha kbira tal-konġura, ma tantx kien jiskuża lil min użahom.

IL-KAP ĦELISHA LIXXA

U l-Baxà, il-kapurjun, ippatroċinat sewwa mir-Re ta Franza, ħelisha lixxa, għaliex matul il-lejl, fregata franċiża, li ġiet Malta minn Toulon, tellgħetu bil-moħbi abord u wasslitu qawwi u sħieħ Kostantinopli.

Hadd ma jista' jiċħad li l-għan tal-konġura kien ta' ħsara, anzi ta' qerda ta' l-Ordni u tal-Knisja f'Malta, u għalhekk, meta nkixef il-komplott, sar ringrazzjament fil-knejjes u ġew sparati 120 kanunata mill-fortizzi tal-gżira b'sinjal ta' ferħ. Imma l-iżjed li feraħ kien il-Lhudi Cohen, għax minn raġel bil-ħanut sar sinjur u bniedem stmat minn kulħadd. L-Ordni taħ dar sabieħa fejn joqgħod u ħariġlu pensjoni għal ħajtu. Irħama fuq dik id-dar kienet tfakkar l-għemil tiegħu ta' ġid għal Malta.

Il-Grammastru u l-Ordni tgħallmu lezzjoni: ġeddu l-ordnijiet ta' dixxiplina ma' l-ilsira u fdaw l-għassa tal-Palazz f'idejn kumpannija ta' suldati Maltin bl-isem ta' "Guardia Urbana".

• "Tombi, tombi u spidiet, kwart sapun disgħa ħabbiet..."